

**Problematyka dostaw surowców energetycznych do państw
Europy Środkowej w kontekście wojny na Ukrainie
w myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości**

Wprowadzenie

A tak Rosji na Ukrainę w 2022 r. wywarł istotny wpływ na debatę publiczną w Polsce i to nie tylko w kontekście działań militarnych, ale także zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego, z uwagi na duże znaczenie agresora jako eksportera surowców energetycznych i paliw. W ramach podnoszonych wątków ważne miejsce odgrywała kwestia sankcji wprowadzonych przez państwa Unii Europejskiej, które docelowo miały ograniczyć dostawy surowców z Rosji. Wprowadzone obostrzenia umożliwiły niektórym przedsiębiorstwom rafineryjnym m.in. z Republiki Czeskiej, Republiki Słowackiej oraz Węgier kontynuowanie importu ropy naftowej rurociągiem Przyjaźń. Uzyskanie przez niektóre przedsiębiorstwa derogacji w ocenie Prawa i Sprawiedliwości podważyło solidarność wobec Ukrainy. Jednocześnie podejmowane przez Rosję działania w kierunku podziału państw Unii Europejskiej sprawiły, że część państw członkowskich zdecydowała się na zakup gazu ziemnego i płaćność za ten surowiec w walucie rosyjskiej. Tego typu wydarzenia były aktywnie komentowane przez polityków PiS, a formułowane poglądy stanowiły ważny element analizy myśli politycznej w kierunku stanowiska tego ugrupowania wobec zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej.

Wprowadzane na Rosję sankcje były kluczowym narzędziem umożliwiającym zmianę stanowiska wobec Ukrainy i tym samym dalszego kontynuowania działań zbrojnych w Europie. W celu zapewnienia odpowiedniej siły obostrzeń względem agresora istotnym tego elementem był poziom ich przestrzegania. W tym kontekście niezbędne było zapewnienie solidarności względem Ukrainy, jak i pomiędzy państwami Unii Europejskiej.

Celem artykułu była analiza myśli politycznej⁴⁵ Prawa i Sprawiedliwości w zakresie importu surowców energetycznych (ropa naftowa, gaz ziemny) do państw Europy Środkowej w okresie wojny na Ukrainie. W tym kontekście kluczowa była odpowiedź na trzy pytania badawcze: 1) jak politycy tego ugrupowania oceniali zasadność wprowadzenia sankcji na import surowców energetycznych z Rosji; 2) jakie było stanowisko PiS wobec solidarności energetycznej państw z Europy Środkowej; 3) jak politycy tej formacji politycznej traktowali możliwość zapewnienia alternatywnych dostaw surowców energetycznych do państw Europy Środkowej w związku z nałożonymi na Rosję sankcjami. W tekście, z uwagi na brak opracowań w kontekście badanego tematu, zostały przeanalizowane głównie wypowiedzi przedstawicieli Prawa i Sprawiedliwości, które były wyrażane w trakcie m.in. posiedzeń Sejmu RP oraz wywiadów dla środków masowego przekazu. Rozważania zawarte w artykule ujawniają główne argumenty formułowane przez polityków tego ugrupowania politycznego na temat problemów dostaw surowców energetycznych w dobie wojny na Ukrainie. Punktem wyjścia analiz była teza, że współpraca oraz solidarność w wymiarze energetycznym pomiędzy państwami Europy Środkowej jest ograniczona potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa przede wszystkim na poziomie krajowym, co może docelowo utrudnić budowę bloku państw współpracujących w obszarze energii w przyszłości⁴⁶.

Stanowisko wobec sankcji o charakterze energetycznym

Przez lata duży poziom uzależnienia od dostaw surowców energetycznych z Federacji Rosyjskiej powodował, że sytuacja Polski w obszarze energii była mocno skorelowana nie tylko gospodarczo, ale przede wszystkim politycznie z aktywnością rosyjską w Europie Środkowej. Taka sytuacja była negatywnie oceniana przez polityków Prawa i Sprawiedliwości, którzy oceniali politykę zagraniczną oraz energetyczną Rosji w kategoriach „ekspansjonistycznych”⁴⁷. Dlatego też w sposób jednoznaczny potępili agresję Federacji

---

⁴⁵ Przez myśl polityczną należy rozumieć „wszelką formę refleksji nad rzeczywistością polityczną, niezależnie od stopnia rozwoju, wewnętrznej spójności i systematyzacji oraz uteoretyzowania i konkretyzacji”. J. Jachymek, W. Paruch, *Wstęp*, [w:] *Więcej niż niepodległość. Polska myśl polityczna 1918–1939*, red. J. Jachymek, W. Paruch, Lublin 2001, s. 11.

⁴⁶ Analiza projektów politycznych służących zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego państwa stanowi zagadnienie będące przedmiotem badań nad myślą polityczną partii politycznych. M. Paszkowski, *Specyfika badań politologicznych nad myślą polityczną w zakresie bezpieczeństwa energetycznego państwa*, „Humanities and Social Sciences” 2015, nr 2 (22), ss. 99-109, DOI: 10.7862/rz.2015.hss.22.

⁴⁷ Więcej na ten temat: M. Paszkowski, *The Issue of Poland's Dependence on Natural Gas Supplies from the Russian Federation in the Political Thought of Piotr Naimski: Selected Problems*, „Historia i Polityka”, 2022, 42 (49), ss. 117-129 (w druku).

Rosyjskiej na Ukrainę w dniu 24 lutego 2022 r., a następnie podkreślali potrzebę nałożenia na agresora jak najdalej idących sankcji, w tym także o charakterze energetycznym. Docelowo takie działania miały osłabić Rosję i doprowadzić do korekty polityki wobec Ukrainy.

Wraz z rozpoczęciem wojny rosyjsko-ukraińskiej sytuacja energetyczna Polski była korzystna, z uwagi na sprawnie funkcjonującą infrastrukturę (m.in. terminal naftowy w Gdańsku, terminal regazyfikacyjny w Świnoujściu), która umożliwiała w szybki sposób zmienić kierunki oraz źródła dostaw surowców energetycznych do Polski. Tym bardziej, że Polska już w 2019 r. była zmuszona podjąć działania zaradcze w okresie kiedy poprzez rurociąg Przyjaźń z Rosji do m.in. państw Europy Środkowej była dostarczana ropa naftowa niezgodna z parametrami umożliwiającymi jej przerób w rafineriach⁴⁸. Zatem, pomimo dużych zależności gospodarczych wraz z jednostronnym ze strony OAO Gazprom wstrzymaniem dostaw gazu ziemnego z Rosji do Polski w dniu 27 kwietnia 2022 r. nie doszło do ograniczenia dostępności tego surowca dla krajowych odbiorców. Niemniej jednak sytuacja energetyczna poszczególnych państw Europy Środkowej była zdecydowanie odmienna. Pomimo tego politycy PiS podkreślali zasadność nałożenia na Federację Rosyjską jak najdalej idących sankcji, w tym pełnego wstrzymania importu ropy naftowej oraz gazu ziemnego z tego państwa⁴⁹. Trwająca w Europie dyskusja na temat sankcji wykazała jak bardzo niektóre państwa pozostawały zależne od surowców energetycznych z Rosji i jak trudno było zapewnić alternatywne źródła dostaw tych nośników energii. W ocenie polityków PiS w takich uwarunkowaniach i tak należało podjąć „odważne decyzje, nawet jeśli są one trudne”⁵⁰. W szczególności problematyczna sytuacja w tym względzie dotyczyła Węgier, którego rząd Wiktora Orbana, premiera tego państwa, prowadził politykę nakierowaną na dalszą współpracę z Rosją. Dlatego też politycy PiS podkreślali potrzebę zmiany podejścia do Rosji i jak dodawał, Jacek Sasin, wiceprezes Rady Ministrów, minister aktywów państwowych, „namawiamy wszystkich naszych partnerów, nie tylko Węgry, ale przede wszystkim największych

⁴⁸ P. Dziadzio, Wypowiedź na posiedzeniu Sejmu nr 50 w dniu 9 marca 2022 r., Sejm RP, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=54&dzien=2&wyp=3&view=1> (23.11.2022).

⁴⁹ [st], *Sankcje na rosyjską ropę i gaz? Naimski: Będzie to bardzo trudne*, TV Republika, <https://tvrepublika.pl/Sankcje-na-rosyjska-ropę-i-gaz-Naimski-Będzie-to-bardzo-trudne,137317.html> (22.11.2022).

⁵⁰ [LOS], *To koniec. Jacek Sasin wysyła Viktorowi Orbanowi jasny sygnał*, money.pl, <https://www.money.pl/gospodarka/to-koniec-jacek-sasin-wysyla-viktorowi-orbanowi-jasny-sygnal-6772284200528864a.html> (18.11.2022); [PAP], *Jacek Sasin namawia "nie tylko Węgry" do poparcia sankcji*,

Business Insider, <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/jacek-sasin-namawia-nie-tylko-węgry-do-poparcia-sankcji/fg8xec3> (18.11.2022);

odbiorców surowców energetycznych z Rosji, żeby wyrazili zgodę na embargo na ropę”⁵¹. Negatywne stanowisko Węgier wobec sankcji powodowało brak spójności i jedności państw Europy Środkowej w tym względzie. Dlatego też podkreślano brak zrozumienia oraz usprawiedliwienia dla takiej postawy rządu Węgier⁵². Jak dodawał J. Sasin, „niestety, to jest spuścizna wielu lat niemądrej polityki, którą rządy tych krajów prowadziły, a która doprowadziła do dużego poziomu uzależnienia od gazu rosyjskiego – i dzisiaj jest problem”⁵³.

Zasadniczo politycy PiS opowiadali się za pełnym wprowadzeniem sankcji o charakterze energetycznym na Rosję, która była jednym z największych eksporterów ropy naftowej, gazu ziemnego oraz węgla na świecie. Podkreślano przy tym potrzebę większej solidarności i to pomimo możliwych trudności w dostępności nośników energii⁵⁴. Uważano bowiem, że tylko pełna jedność wśród państw członkowskich Unii Europejskiej mogłaby stanowić podstawę solidarności wobec Ukrainy⁵⁵. Niezbędna zatem była koordynacja działań na szczeblu europejskim, gdyż działania pojedynczych państw nie byłyby skuteczne⁵⁶. Takiego zadania była Anna Moskwa, minister klimatu i środowiska, która podkreślała, że „polskie embargo na surowce z Rosji to nie tylko uderzenie finansowe w Rosję. To także gest solidarności z Ukrainą i sygnał do naszych partnerów w Unii Europejskiej do podjęcia podobnych decyzji po swojej stronie”⁵⁷. Tym samym traktowano sankcje o charakterze energetycznym, jako kluczowe narzędzie w ograniczeniu środków finansowych uzyskiwanych przez Rosję oraz wykorzystywanej w wojnie rosyjsko-ukraińskiej⁵⁸. Jednocześnie podkreślano

---

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² [LOS], *To koniec. Jacek Sasin wysłał Viktorowi Orbanowi jasny sygnał*, money.pl, <https://www.money.pl/gospodarka/to-koniec-jacek-sasin-wysyla-viktorowi-orbanowi-jasny-sygnal-6772284200528864a.html> (18.11.2022).

⁵³ [KRO], *Kraje UE negocjują embargo na ropę. Jacek Sasin: namawiamy nie tylko Węgry*, money.pl, <https://www.money.pl/gospodarka/kraje-ue-negocjuja-embargo-na-rope-jacek-sasin-namawiamy-nie-tylko-wegry-6774471925357120a.html> (21.11.2022).

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ M. Perzyński, *Moskwa: Polsce zależy na konkretnej dacie odejścia od rosyjskiej ropy*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/moskwa-polsce-zalezy-na-konkretnej-dacie-odejscia-od-rosyjskiej-ropy/> (17.11.2022).

⁵⁶ P. Dziadzio, *Wypowiedź na posiedzeniu Sejmu nr 50 w dniu 9 marca 2022 r.*, Sejm RP, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=54&dzien=2&wyp=3&view=1> (23.11.2022).

⁵⁷ M. Marszałkowski, *Moskwa: Czasy rosyjskiej dominacji się skończyły*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/moskwa-czasy-rosyjskiej-dominacji-sie-skonczyly/> (21.11.2022).

⁵⁸ W. Jakóbik, *Kurtyka: Czas przestać sponsorować tę wojnę. Polska sobie poradzi. Czas na embargo unijne na gaz i ropę z Rosji*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/kurtyka-czas-przestac-sponsorowac-te-wojne-polska-sobie-poradzi-czas-na-embargo-unijne-na-gaz-i-rope-z-rocji-rozmowa/> (19.11.2022); P. Dziadzio, *Wypowiedź na posiedzeniu Sejmu nr 50 w dniu 9 marca 2022 r.*, Sejm RP, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=52&dzien=2&wyp=3&view=1> (23.11.2022).

potrzebę co najmniej derusyfikacji energetyki⁵⁹, a więc działań na rzecz odchodzenia od surowców z Rosji i zastępowania ich nośnikami energii z innych, alternatywnych kierunków.

Podsumowując, stanowisko zarówno Prawa i Sprawiedliwości, jak i rządu Mateusza Morawieckiego, prezes Rady Ministrów, wobec sankcji o charakterze energetycznym na Rosję były jednoznacznie. Opowiadano się przy tym za wprowadzeniem pełnych sankcji, które ograniczyłyby zyski finansowe czerpane przez spółki rosyjskie ze sprzedaży poszczególnych nośników energii. Tak jednoznacznie formułowane stanowisko wynikało z korzystnej sytuacji energetycznej Polski, a więc dysponowania odpowiednimi narzędziami umożliwiającymi dywersyfikację źródeł oraz kierunków dostaw surowców energetycznych. Jednocześnie podkreślano, że tylko większa spójność działania pozwalała na maksymalizację korzyści wynikających z wprowadzonych sankcji.

Solidarność energetyczna w Europie

Wojna rosyjsko-ukraińska doprowadziła do zmiany architektury bezpieczeństwa w Europie i to nie tylko w kontekście geopolityczno-militarnym, ale także energetycznym. Wiele państw, w tym członkowskich Unii Europejskiej, zdecydowało się ograniczyć import surowców z Rosji. Dodatkowo, wprowadzenie sankcji na agresora sprawiło, że wiele państw, musiało w szybki sposób wdrożyć plany awaryjne. Podejmowane działania miały na celu zapewnienie dostępu do źródeł surowców energetycznych, ale od alternatywnych w stosunku do Rosji dostawców. W konsekwencji niestabilnej sytuacji energetycznej istniała potrzeba budowy zapasów gazu ziemnego, gdyż w odniesieniu do ropy naftowej i paliw w tych państwach funkcjonował już odpowiedni system⁶⁰. W tych uwarunkowaniach kluczowym problemem w dostawach była kwestia zapewnienia jednocześnie solidarności pomiędzy państwami członkowskimi UE. Problem solidarności energetycznej można rozpatrywać w tym konkretnym przypadku na dwóch płaszczyznach, a więc z jednej strony w relacjach pomiędzy państwa UE-Rosja (analiza stanowiska wobec działań podejmowanych przez agresora), a z drugiej strony relacji pomiędzy poszczególnymi państwami UE (analiza stanowiska wobec większej koordynacji kooperacji w ramach Wspólnoty).

---

⁵⁹ M. Perzyński, *Moskwa: Polsce zależy na konkretnej dacie odejścia od rosyjskiej ropy*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/moskwa-polsce-zalezy-na-konkretnej-dacie-odejscia-od-rosyjskiej-ropy/> (17.11.2022).

⁶⁰ M. Karpiński, *System zapasów interwencyjnych ropy naftowej i paliw Międzynarodowej Agencji Energetycznej*, „Polityka Energetyczna”, 2012, z. 2, t. 15, s. 57-69; J. Trubalska, *Rola Międzynarodowej Agencji Energetycznej w polityce energetycznej Polski*, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe Rzeczypospolitej Polskiej. Wybrane problemy*, (red.) M. Gąska, J. Trubalska, Lublin 2015, ss. 80-94.

Od samego początku politycy Prawa i Sprawiedliwości podkreślali, że niezbędnym elementem wsparcia Ukrainy ze strony państw UE było nie tylko wdrożenie jak najmocniejszych sankcji wobec Rosji, ponieważ jak podkreślał M. Morawiecki, tylko one są w stanie powstrzymać kolejne akty agresji⁶¹, ale także zapewnienie solidarności energetycznej. W tym kontekście wskazywali, że „sianie niezgody i łamanie solidarności jest zasadniczym celem Rosji”⁶². Uważano, że było to kluczowa strategia stosowana przez władze w Moskwie. W ramach tego procesu były stosowane różne narzędzia, przy czym najważniejszym było zapewnienie możliwości dalszego importu gazu ziemnego, ale płatność za dostawy miała następować w walucie rosyjskiej (rubel), a nie wcześniej stosowanej w rozliczeniach (dolar, euro). Tego typu mechanizm mógł być zastosowany w odniesieniu do państw najbardziej zależnych energetycznie od Rosji. Jak podkreślał Piotr Naimski, sekretarz stanu, pełnomocnik Rządu do spraw Strategicznej Infrastruktury Energetycznej w latach 2015-2022, „nie chodzi bezpośrednio o kwestię płatności w rublach, ale o to, żeby siać niezgodę i żeby solidarność na poziomie krajów Unii Europejskiej była trudna do osiągnięcia”⁶³. Natomiast podporządkowanie się na warunki agresora powodowało, że w długim horyzoncie czasowym taka dalsza współzależność mogła mieć przełożenie na podejmowane decyzje polityczne⁶⁴.

W ocenie PiS solidarność energetyczna miała fundamentalne znaczenie w relacjach pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Niemniej jednak nie miała ona charakteru doktrynerskiego oraz powinna być stosowana w każdych uwarunkowaniach. Podkreślano przy tym trzy aspekty. Po pierwsze – uważano, że pierwszoplanowym zadaniem było zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego państwa. Jak podnosiła A. Moskwa, „w obliczu perspektywy odcięcia dostaw gazu do Unii Europejskiej priorytetem jest bezpieczeństwo energetyczne Polski. Następnie stawiamy na solidarność z innymi państwami

---

⁶¹ M. Morawiecki, Wypowiedź na posiedzeniu Sejmu nr 49 w dniu 24 lutego 2022 r., Sejm RP, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=49&dzien=2&wyp=34&view=1> (23.11.2022).

⁶² W. Jakóbiak, *Naimski: Polska jest gotowa na zimę bez gazu z Rosji. Ultimatum rublowe ma dzielić Europę*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/naimski-polska-jest-gotowa-na-zime-bez-gazu-z-rosji-ultimatum-rublowe-ma-dzielic-europe/> (23.11.2022).

⁶³ J. Stachura, *Naimski: Rosji nie chodzi tylko o ruble, chce siać niezgodę w Unii Europejskiej*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/naimski-rosji-nie-chodzi-tylko-o-ruble-chce-siac-niezgode-w-unii-europejskiej/> (15.11.2022); W. Jakóbiak, *Naimski: Rynek gazu i ropy to dziś pole bitwy. Wojna będzie kosztować*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/wojna-rynek-gaz-ropa-rosja-inwazja-ukraina-ceny-piotr-naimski-energetyk/> (17.11.2022).

⁶⁴ W. Jakóbiak, *Naimski: Polska jest gotowa na zimę bez gazu z Rosji. Ultimatum rublowe ma dzielić Europę*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/naimski-polska-jest-gotowa-na-zime-bez-gazu-z-rosji-ultimatum-rublowe-ma-dzielic-europe/> (23.11.2022).

członkowskimi”⁶⁵. Nie zgadzano się przede wszystkim na przymus w tym zakresie⁶⁶. Po drugie – podkreślano, że solidarność energetyczna powinna przejawiać się w podejmowaniu przez państwa członkowskie działań na rzecz bezpieczeństwa poprzez wykorzystanie wszelkich, możliwych narzędzi. Podkreślano, że przede wszystkim Niemcy, których polityka miała pośredni wpływ na agresywne działania Rosji w Europie, nie zrewidowały dla przykładu działań wobec energii jądrowej⁶⁷. Tego typu zdania był Jacek Ozdoba, sekretarz stanu w ministerstwie klimatu i środowiska, który podkreślał, że „Niemcy odpowiadają o całą sytuację jeśli chodzi o uzależnianie Europy od gazu, który pochodził z Federacji Rosyjskiej” i dodawał, że „jak dziś słyszę, że Niemcy czy też inne kraje mają uzyskiwać pomoc, które sprzyjałyby szaleńczej polityce klimatycznej, to jest coś absolutnie niedopuszczalne”⁶⁸. Tym samym politycy PiS wskazywali, że solidarność energetyczna nie powinna być wymuszona ani narzucana⁶⁹. Po trzecie – opowiadano się za współpracą energetyczną, w tym zapewnienie mechanizmu solidarnościowego, ale wobec państw, które mogły mieć problemy w sytuacji kryzysowej, w tym z regionu Europy Środkowej. Jak podkreślała A. Moskwa, „solidarność tak, ale ze słabymi i potrzebującymi. A nie z tymi, którzy przez lata prowadzili szkodliwą politykę uzależniania Europy od Rosji”⁷⁰.

Generalizując, należy wskazać, że politycy Prawa i Sprawiedliwości opowiadali się za mechanizmem solidarnościowym, ale nie w każdym warunkach i nie w odniesieniu do wszystkich państw. Zasadniczo podkreślali, że tego typu rozwiązanie mogło być zastosowane, ale wyłącznie wobec państw słabszych, znajdujących się w trudnym położeniu. Zdecydowanie negatywnie odnosili się do możliwości odgórnego narzucania przez Komisję Europejską wspierania państw, których politykę oceniali w sposób negatywny. Tego typu kwestia dotyczyła przede wszystkim Niemiec, które w docelowej polityce energetycznej być kluczowym graczem w procesie eksportu surowca z Rosji. Obwiniano rząd w Berlinie za błędną

---

⁶⁵ J. Sadowski, *Moskwa: Bezpieczeństwo energetyczne Polski jest priorytetem*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/bezpieczenstwo-energetyczne-polska-europa-unia-europejska-energetyka/> (28.11.2022).

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*; [bartos], *Polska będzie się dzielić gazem z innymi państwami? Fogiel: na pierwszym miejscu jest ochrona naszych obywateli*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/130/7010/artykul/3015293> (22.11.2022); [jb], *"Określone zasady, z których każdy może się wyłączyć". Karol Karski o gazowym planie awaryjnym*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/130/5553/artykul/3009031> (19.11.2022).

⁶⁸ [PAP/kp], *Ozdoba: Niemcy odpowiadają za uzależnienie Europy od gazu z Rosji*, wGospodarce.pl, <https://wgospodarce.pl/informacje/114756-ozdoba-niemcy-odpowiadaja-za-uzaleznienie-europy-od-gazu-z-rosji>.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ A. Moskwa, Twitter, https://twitter.com/moskwa_anna/status/1551626810437279745 (20.11.2022).

politykę wobec Rosji i tym samym podkreślano, że solidarność energetyczna powinna być oparta o racjonalne przesłanki, przy zachowaniu odpowiednich zasad.

Import surowców z alternatywnych do Rosji kierunków

Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego w okresie wojny rosyjsko-ukraińskiej było możliwe jedynie w sytuacji realizacji polityki dywersyfikacji źródeł i kierunków dostaw poszczególnych nośników energii. W ocenie Prawa i Sprawiedliwości tego typu działania należało podejmować wiele lat wcześniej. Dodatkowo, realizowana przez władze Polski w ten sposób polityka sprawiła, że kwestia wstrzymania dostaw gazu ziemnego lub ropy naftowej z Rosji nie była w takiej sytuacji problematyczna. W ocenie PiS taka postawa powinna być przyjęta również przez inne państwa Europy Środkowej.

Dla Prawa i Sprawiedliwości przez lata kluczowym zagadnieniem była kwestia zmniejszenia zależności energetycznej od Rosji. W tym kontekście podejmowano liczne działania biznesowe, a więc m.in. rozbudowano interkonektory z Litwą oraz Słowacją, moc importową terminala LNG w Świnoujściu oraz wybudowano gazociąg Baltic Pipe. Dlatego też w ocenie polityków PiS tylko zwiększenie wymiany handlowej poprzez budowę odpowiednich połączeń stwarzało możliwość zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej, w tym Polski. W tym kontekście politycy PiS wskazywali na kilka argumentów zasadności wzmocnienia współpracy energetycznej w regionie. Po pierwsze – ograniczenie możliwości niekontrolowanego wstrzymania dostaw surowca z Rosji. Jak podkreślał M. Morawiecki „otwarcie nowych połączeń gazowych to uniknięcie dalszej perspektywy szantażu gazowego ze strony Kremla”⁷¹. Po drugie – zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego w regionie poprzez większą wymianę gazu ziemnego oraz współpracę na osi północ-południe. Temu celowi miałyby służyć w ocenie rządu kolejny terminal LNG, który miałby powstać w Gdańsku. J. Sasin, podkreślał, że „chcemy, by nowe gazoporty służyły innym krajom regionu, tak widzimy nowy gazoport w Gdańsku”⁷². Po trzecie – dywersyfikacja dostaw surowca

---

⁷¹ [TWO], „Morawiecki: gazociąg między Polską a Słowacją wzmacnia bezpieczeństwo między naszymi krajami”, wnp.pl, https://www.wnp.pl/gazownictwo/morawiecki-gazociag-miedzy-polska-a-slowacja-wzmacnia-bezpieczenstwo-miedzy-naszymi-krajami,615747.html?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=wnp (24.11.2022); J. Stachura, „Kurtyka: Polska bez Baltic Pipe i terminala w Świnoujściu byłaby w potrzasku”, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/kurtyka-polska-bez-baltic-pipe-i-terminala-w-swinoujsciu-bylaby-w-potrasku/> (15.11.2022).

⁷² M. Perzyński, J. Stachura, Sasin: Nowe gazoporty mają służyć innym krajom regionu, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/sasin-gaz-gazoport-lng-energetyka/> (15.11.2022).

poprzez otwarcie nowych kanałów importu gazu ziemnego nie tylko do Polski, ale także innych państw w regionie Europy Środkowej. W ramach terminala regazyfikacyjnego w Świnoujściu istniała możliwość „zasilania w gaz naszego regionu gazem praktycznie ze wszystkich kierunków świata”⁷³. Po czwarte – zwiększenie operacyjności i optymalizacji krajowej infrastruktury energetycznej poprzez zwiększenie jej wykorzystania.

W ocenie PiS obok zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego poprzez budowę odpowiedniej infrastruktury umożliwiającej zapewnienie dostaw surowców z różnych kierunków, ważną kwestią była konkurencyjność w regionie, która docelowo miała doprowadzić do innego, bardziej rynkowego kształtowania się cen nośników energii. W szczególności było to istotne w zakresie dostaw gazu ziemnego, gdyż jak podkreślano był to obszar nie tylko ważny pod względem gospodarczym, ale i politycznym. Jak podkreślał Piotr Dziadzio, podsekretarz stanu, Główny Geolog Kraju, Pełnomocnik Rządu ds. Polityki Surowcowej Państwa, „podejmowane przez władze Polski przedsięwzięcia w zakresie dywersyfikacji źródeł i kierunków dostaw gazu ziemnego mają sprzyjać konkurencyjnemu kształtowaniu poziomu cen”⁷⁴. Tego typu kwestia była niezwykle istotna w okresie wojny rosyjsko-ukraińskiej, gdyż wysokie ceny nośników energii powodowały wzrost inflacji, która negatywnie oddziaływała na sytuację gospodarczą.

Wykorzystanie istniejącej oraz planowanej nowej infrastruktury stwarzało możliwość zwiększenia kooperacji w regionie. Politycy Prawa i Sprawiedliwości dostrzegali korzystne położenie Polski oraz istniejącą infrastrukturę energetyczną, dzięki której starali się wzmocnić współpracę w Europie Środkowej poprzez zapewnienie dostaw gazu ziemnego z północy na południe kontynentu. Zasadniczo podkreślano, że był to kluczowy kierunek współpracy energetycznej Polski⁷⁵. Wskazywano przy tym na potrzebę zmniejszenia zależności energetycznej państw z tego regionu od Rosji⁷⁶. Ważną rolę w tym względzie odgrywały

---

⁷³ [TWO], *Premier: łącze Polska-Słowacja perspektywą zaopatrzenia w gaz ze wszystkich kierunków*, wnp.pl, https://www.wnp.pl/gazownictwo/premier-lacze-polska-slowacja-perspektywa-zaopatrzenia-w-gaz-ze-wszystkich-kierunkow,615752.html?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=wnp (19.11.2022).

⁷⁴ [b.a.], *Baltic Pipe i dywersyfikacja dostaw mogą wpłynąć na obniżkę cen gazu*, CIRE, <https://www.cire.pl/artykuly/serwis-informacyjny-cire-24/baltic-pipe-i-dywersyfikacja-dostaw-moga-wplynac-na-obnizke-cen-gazu> (20.11.2022).

⁷⁵ [akg], *Kongres 590. Anna Moskwa: rozbudowujemy infrastrukturę gazową*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/42/259/artukul/2986222> (23.11.2022).

⁷⁶ [akg], *Wspólna walka z inflacją, uniezależnienie się od gazu z Rosji. Rozmowy premierów Polski i Czech*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/42/259/artukul/2948455,wspolna-walka-z-inflacja-uniezaleznienie-sie-od-gazu-z-rosji-rozmowy-premierow-polski-i-czech> (15.11.2022).

interkonektory Polska-Słowacja oraz Polska-Czechy oraz terminal regazyfikacyjny w Gdańsku, który miał powstać do 2027 r. W tym kontekście podkreślano zasadność rozbudowy zdolności przeładunkowych terminala LNG w Gdańsku z 6 mld m³ rocznie (pierwotnie zaplanowanych) do 12 mld m³ rocznie z uwagi na wojnę rosyjsko-ukraińską i zwiększone zainteresowanie importem tego surowca z Polski⁷⁷. W ocenie PiS odpowiednie położenie powodowało, że Polska mogła odegrać kluczową rolę w regionie z dwóch podstawowych powodów. Po pierwsze – zapewnić integrację energetyczną państw Europy Środkowej poprzez wykorzystanie istniejącej infrastruktury⁷⁸. Polska miała w tym względzie odgrywać istotną rolę, tym bardziej, że możliwe były dostawy gazu ziemnego z terminala LNG w Świnoujściu lub w Gdańsku poprzez interkonektory do Czech, czy na Słowację. Jak podkreślała A. Moskwa, „jesteśmy [Polska – M.P.] w dobrej sytuacji, jeśli chodzi o energetykę, bo jesteśmy połączeni de facto z całym światem energetycznym”⁷⁹ oraz dodawała, że „jesteśmy [Polska – M.P.] sercem energetycznym Trójmorza”⁸⁰. Po drugie – zagwarantować dywersyfikację źródeł dostaw gazu ziemnego Polski oraz do państw leżących na południe od Polski. Oceniano zatem, że Polska mogła odegrać rolę gwaranta bezpieczeństwa energetycznego dla państw Europy Środkowej. W ocenie A. Moskwy, „nowe kierunki dostaw – derusyfikacja – zarówno po stronie polskiej, jak i po stronie ukraińskiej jest naszym stałym wyzwaniem i wyzwaniem europejskim”⁸¹.

Rekapitulując, w polityce energetycznej formułowanej przez Prawo i Sprawiedliwość Polska miała odegrać niezwykle ważną rolę, a istniejąca oraz stale rozwijająca infrastruktura miał być wykorzystywana zarówno na potrzeby krajowe, jak i kooperacji energetycznej w Europie Środkowej. Najważniejszym zadaniem w ocenie polityków PiS było zmniejszenie zależności energetycznej od Rosji (cel wzmocniony wojną rosyjsko-ukraińską) poprzez zapewnienie dostaw surowca z alternatywnych od Rosji kierunków importu. Większa wymiana

---

⁷⁷ A. Moskwa, Wypowiedź na posiedzeniu Sejmu nr 59 w dniu 20 lipca 2022 r., Sejm RP, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=59&dzien=1&wyp=362&view=S> (20.11.2022); W. Jakóbiak, *Polska może zwiększyć moc pływającego gazoportu FSRU z Czechami i Słowakami*, BinesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/polska-czechy-slowacja-fsru/> (14.11.2022).

⁷⁸ [akg], *Kongres 590. Anna Moskwa: rozbudowujemy infrastrukturę gazową*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/42/259/artukul/2986222> (23.11.2022); [jmo], *Kongres 590. Anna Moskwa: jesteśmy sercem energetycznym Trójmorza*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/130/5925/artukul/2986216> (23.11.2022);

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ [IAR/PAP/PR24.pl/mk], *Przepustowość terminala LNG w Gdańsku będzie większa? Minister klimatu wyjaśnia*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/42/259/artukul/2954507> (18.11.2022).

handlowa w regionie, a także odpowiednie punkty wejścia do systemu gazowego (terminal LNG w Świnoujściu, terminal LNG w Gdańsku, gazociąg Baltic Pipe, interkonektory Polska-Słowacja, Polska-Czechy oraz Polska-Litwa) były podstawą do odgrywania przez Polskę roli centralnej w procesie derusyfikacji od importu surowców z Rosji, a także budowy centrum transportu i handlu gazem ziemnym (hub).

Podsumowanie

Wojna rosyjsko-ukraińska wywarła niebagatelny wpływ na bezpieczeństwo energetyczne państw Europy Środkowej. Wiele państw z tego regionu przez lata było mocno uzależnionych od dostaw strategicznych surowców z Rosji, a wojna wymusiła konieczność przeorganizowania logistyki dostaw. Polityka zagraniczna Rosji przez polityków Prawa i Sprawiedliwości od wielu lat była oceniana negatywnie, a jednym z kluczowych narzędzi, które były stosowane przez władze w Moskwie były surowce energetyczne. Przez lata były tworzone odpowiednie poziomy współzależności stąd też wojna rosyjsko-ukraińska wymusiła potrzebę z jednej strony poszukiwania alternatywnych dostawców, a z drugiej strony odpowiednich, nowych kierunków. W tych uwarunkowaniach rosło znaczenie infrastruktury energetycznej w Polsce.

Politycy Prawa i Sprawiedliwości w sposób jednoznaczny potępili agresję Rosji na Ukrainę w 2022 r. W tych uwarunkowaniach mając świadomość różnicy w potencjale pomiędzy obu państwami podkreślali wielokrotnie zasadność wprowadzenia jak najdalej idących sankcji, w tym o charakterze energetycznym. Uważali, że tylko zmniejszenie dochodów ze sprzedaży nośników energii mogło wpłynąć nie tylko na korektę polityki zagranicznej Rosji, ale przede wszystkim ograniczyć potencjał tego państwa. Politycy tego ugrupowania podkreślali przy tym potrzebę zapewnienia solidarności energetycznej na dwóch płaszczyznach. Tego typu postulat był rozpatrywany zarówno wobec Ukrainy, która znalazła się w stanie wojny, jak i wobec państw członkowskich jako wspólnoty.

Ważnym aspektem podnoszonym przez polityków Prawa i Sprawiedliwości była kwestia znaczenia krajowej infrastruktury energetycznej, która mogła służyć nie tylko do zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski. W ocenie PiS prowadzone przez lata projekty inwestycyjne mogły także służyć zwiększeniu poziomu bezpieczeństwa w całej Europie Środkowej. To właśnie większa wymiana między państwami, w tym przede wszystkim w zakresie gazu ziemnego mogła zmniejszyć oddziaływanie Rosji w regionie.

Reasumując, prowadzona polityka energetyczna, w tym realizowane projekty infrastrukturalne stawiały Polskę w okresie wojny rosyjsko-ukraińskiej w dogodnym

położeniu. Politycy Prawa i Sprawiedliwości uważali, że problematyka dostaw surowców energetycznych była kluczowa dla bezpieczeństwa państw Europy Środkowej. Tym samym opowiadano się za stworzeniem w Polsce odpowiedniej infrastruktury, która docelowo mogła umożliwić stworzenie centrum transportu i handlu gazem ziemnym (hub). W tych okolicznościach Polska mogłaby odgrywać rolę gwaranta bezpieczeństwa w regionie, chociaż i tak głównym celem było zapewnienie bezpieczeństwa na poziomie krajowym. Niemniej jednak politycy PiS mieli świadomość jak ważna była kwestia kooperacji energetycznej w regionie, a tym samym istotnym projektem była budowa bloku państw współpracujących w Europie Środkowej w zakresie energii. Celem tych działań była nie tylko pełna rezygnacja z dostaw surowców energetycznych z Rosji, ale także wzmocnienie bezpieczeństwa państw Europy Środkowej, tym bardziej, że to w tej przestrzeni politycy Prawa i Sprawiedliwości postrzegali potencjał polityczny Polski⁸².

Opinie wyrażone w publikacji prezentują wyłącznie poglądy autora i nie mogą być utożsamiane ze stanowiskiem Instytutu Europy Środkowej.

Streszczenie:

Wojna rosyjsko-ukraińska wywarła istotny wpływ na debatę publiczną w Polsce m.in. w zakresie dywersyfikacji źródeł oraz kierunków dostaw surowców energetycznych. Celem artykułu była analiza myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości w zakresie importu surowców energetycznych (ropa naftowa, gaz ziemny) do państw Europy Środkowej w okresie wojny na Ukrainie. Rozważania zawarte w artykule ujawniają główne argumenty formułowane przez polityków tego ugrupowania politycznego na temat problemów dostaw surowców energetycznych w dobie wojny na Ukrainie. Punktem wyjścia analiz była teza, że współpraca oraz solidarność w wymiarze energetycznym pomiędzy państwami Europy Środkowej jest ograniczona potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa przede wszystkim na poziomie krajowym, co może docelowo utrudnić budowę bloku państw współpracujących w obszarze energii w przyszłości.

Słowa kluczowe:

Prawo i Sprawiedliwość, myśl polityczna, bezpieczeństwo energetyczne,
wojna rosyjsko-ukraińska

Key words:

Prawo i Sprawiedliwość (Law and Justice), political thought, energy security,
Russia-Ukraine war

---

⁸² W. Paruch, *Realizm i Wartości. Prawo i Sprawiedliwość o polityce zagranicznej*, Lublin 2021, s. 367.

Bibliografia:

1. [akg], *Kongres 590. Anna Moskwa: rozbudowujemy infrastrukturę gazową*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/42/259/artykul/2986222> (23.11.2022).
2. [akg], *Wspólna walka z inflacją, uniezależnienie się od gazu z Rosji. Rozmowy premierów Polski i Czech*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/42/259/artykul/2948455,wspolna-walka-z-inflacja-uniezaleznienie-sie-od-gazu-z-rosji-rozmowy-premierow-polski-i-czech> (15.11.2022).
3. [b.a.], *Baltic Pipe i dywersyfikacja dostaw mogą wpłynąć na obniżkę cen gazu*, CIRE, <https://www.cire.pl/artykuly/serwis-informacyjny-cire-24/baltic-pipe-i-dywersyfikacja-dostaw-moga-wplynac-na-obnizke-cen-gazu> (20.11.2022).
4. [bartos], *Polska będzie się dzielić gazem z innymi państwami? Fogiel: na pierwszym miejscu jest ochrona naszych obywateli*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/130/7010/artykul/3015293> (22.11.2022).
5. [IAR/PAP/PR24.pl/mk], *Przepustowość terminala LNG w Gdańsku będzie większa? Minister klimatu wyjaśnia*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/42/259/artykul/2954507> (18.11.2022).
6. [jb], *"Określone zasady, z których każdy może się wyłączyć". Karol Karski o gazowym planie awaryjnym*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/130/5553/artykul/3009031> (19.11.2022).
7. [jmo], *Kongres 590. Anna Moskwa: jesteście sercem energetycznym Trójmorza*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/130/5925/artykul/2986216> (23.11.2022).
8. [KRO], *Kraje UE negocjują embargo na ropę. Jacek Sasin: namawiamy nie tylko Węgry*, money.pl, <https://www.money.pl/gospodarka/kraje-ue-negocjuja-embargo-na-ropę-jacek-sasin-namawiamy-nie-tylko-węgry-6774471925357120a.html> (21.11.2022).
9. [LOS], *To koniec. Jacek Sasin wysłał Viktorowi Orbanowi jasny sygnał*, money.pl, <https://www.money.pl/gospodarka/to-koniec-jacek-sasin-wysyla-viktorowi-orbanowi-jasny-sygnal-6772284200528864a.html> (18.11.2022).
10. [PAP/kp], *Ozdoba: Niemcy odpowiadają za uzależnienie Europy od gazu z Rosji*, wGospodarce.pl, <https://wgospodarce.pl/informacje/114756-ozdoba-niemcy-odpowiadaja-za-uzaleznienie-europy-od-gazu-z-rosji>.
11. [PAP], *Jacek Sasin namawia "nie tylko Węgry" do poparcia sankcji*, Business Insider, <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/jacek-sasin-namawia-nie-tylko-węgry-do-poparcia-sankcji/fg8xec3> (18.11.2022).
12. [st], *Sankcje na rosyjską ropę i gaz? Naimski: Będzie to bardzo trudne*, TV Republika, <https://tvrepublika.pl/Sankcje-na-rosyjska-ropę-i-gaz-Naimski-Będzie-to-bardzo-trudne,137317.html> (22.11.2022).
13. [TWO], *„Morawiecki: gazociąg między Polską a Słowacją wzmacnia bezpieczeństwo między naszymi krajami”*, wnp.pl, https://www.wnp.pl/gazownictwo/morawiecki-gazociąg-między-polska-a-słowacja-wzmacnia-bezpieczeństwo-między-naszymi-krajami,615747.html?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=wnp (24.11.2022).

14. [TWO], *Premier: łączy Polska-Słowacja perspektywę zaopatrzenia w gaz ze wszystkich kierunków*, wnp.pl, https://www.wnp.pl/gazownictwo/premier-lacze-polska-slowacja-perspektywa-zaopatrzenia-w-gaz-ze-wszystkich-kierunkow,615752.html?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=wnp (19.11.2022).
15. Dziadzio P., Wypowiedź na posiedzeniu Sejmu nr 50 w dniu 9 marca 2022 r., Sejm RP, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=54&dzien=2&wyp=3&view=1> (23.11.2022).
16. Jachymek J., Paruch W., *Wstęp*, [w:] *Więcej niż niepodległość. Polska myśl polityczna 1918–1939*, red. J. Jachymek, W. Paruch, Lublin 2001.
17. Jakóbiak W., *Kurtyka: Czas przestać sponsorować tę wojnę. Polska sobie poradzi. Czas na embargo unijne na gaz i ropę z Rosji*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/kurtyka-czas-przestac-sponsorowac-te-wojne-polska-sobie-poradzi-czas-na-embargo-unijne-na-gaz-i-ropę-z-rosji-rozmowa/> (19.11.2022).
18. Jakóbiak W., *Naimski: Polska jest gotowa na zimę bez gazu z Rosji. Ultimatum rublowe ma dzielić Europę*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/naimski-polska-jest-gotowa-na-zime-bez-gazu-z-rosji-ultimatum-rublowe-ma-dzielic-europe/> (23.11.2022).
19. Jakóbiak W., *Naimski: Rynek gazu i ropy to dziś pole bitwy. Wojna będzie kosztować*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/wojna-rynek-gaz-ropa-rosja-inwazja-ukraina-ceny-piotr-naimski-energetyk/> (17.11.2022).
20. Jakóbiak W., *Polska może zwiększyć moc płynącego gazoportu FSRU z Czechami i Słowakami*, BinesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/polska-czechy-slowacja-fsru/> (14.11.2022).
21. Karpiński M., *System zapasów interwencyjnych ropy naftowej i paliw Międzynarodowej Agencji Energetycznej*, „Polityka Energetyczna”, 2012, z. 2, t. 15.
22. Marszałkowski M., Moskwa: *Czasy rosyjskiej dominacji się skończyły*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/moskwa-czasy-rosyjskiej-dominacji-sie-skonczyly/> (21.11.2022).
23. Morawiecki M., Wypowiedź na posiedzeniu Sejmu nr 49 w dniu 24 lutego 2022 r., Sejm RP, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=49&dzien=2&wyp=34&view=1> (23.11.2022).
24. Moskwa A., Twitter, https://twitter.com/moskwa_anna/status/1551626810437279745 (20.11.2022).
25. Moskwa A., Wypowiedź na posiedzeniu Sejmu nr 59 w dniu 20 lipca 2022 r., Sejm RP, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=59&dzien=1&wyp=362&view=S> (20.11.2022).
26. Paruch W., *Realizm i Wartości. Prawo i Sprawiedliwość o polityce zagranicznej*, Lublin 2021.
27. Paszkowski M., *Specyfika badań politologicznych nad myślą polityczną w zakresie bezpieczeństwa energetycznego państwa*, „Humanities and Social Sciences” 2015, nr 2 (22), DOI: 10.7862/rz.2015.hss.22.

28. Paszkowski M., *The Issue of Poland's Dependence on Natural Gas Supplies from the Russian Federation in the Political Thought of Piotr Naimski: Selected Problems*, „Historia i Polityka”, 2022, 42 (49).
29. Perzyński M., *Moskwa: Polsce zależy na konkretnej dacie odejścia od rosyjskiej ropy*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/moskwa-polsce-zalezy-na-konkretnej-dacie-odejscia-od-rosyjskiej-ropy/> (17.11.2022).
30. Perzyński M., Stachura J., *Sasin: Nowe gazoporty mają służyć innym krajom regionu*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/sasin-gaz-gazoport-lng-energetyka/> (15.11.2022).
31. Sadowski J., *Moskwa: Bezpieczeństwo energetyczne Polski jest priorytetem*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/bezpieczenstwo-energetyczne-polska-europa-unia-europejska-energetyka/> (28.11.2022).
32. Stachura J., „*Kurtyka: Polska bez Baltic Pipe i terminala w Świnoujściu byłaby w potrzasku*”, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/kurtyka-polska-bez-baltic-pipe-i-terminala-w-swinoujsciu-bylaby-w-potrzasku/> (15.11.2022).
33. Stachura J., *Naimski: Rosji nie chodzi tylko o ruble, chce siać niezgodę w Unii Europejskiej*, BiznesAlert.pl, <https://biznesalert.pl/naimski-rosji-nie-chodzi-tylko-o-ruble-chce-siac-niezgode-w-unii-europejskiej/> (15.11.2022).
34. Trubalska J., *Rola Międzynarodowej Agencji Energetycznej w polityce energetycznej Polski*, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe Rzeczypospolitej Polskiej. Wybrane problemy*, (red.) M. Gąska, J. Trubalska, Lublin 2015.